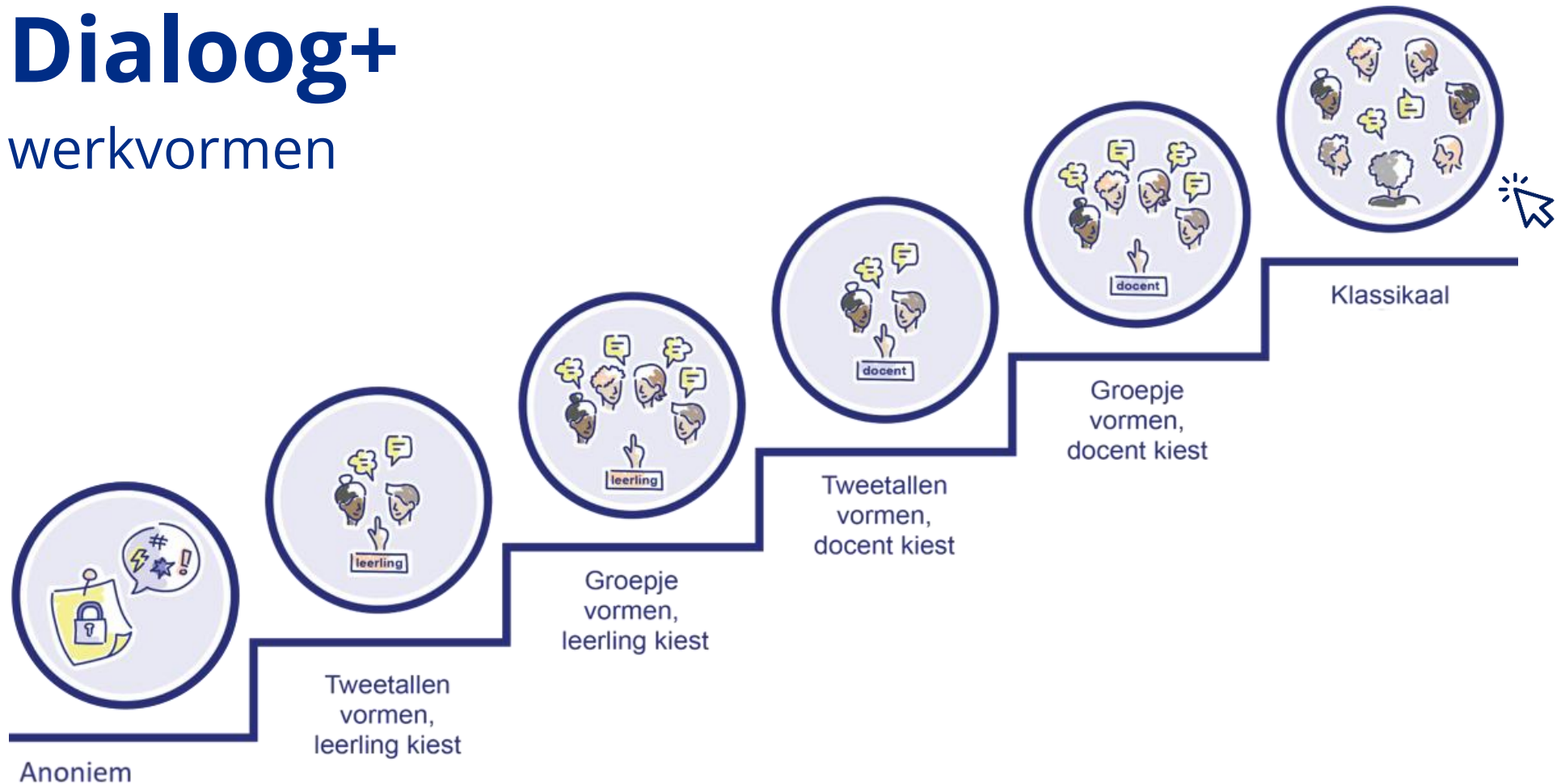

Dialogo+

werkvormen

Dit model is ontwikkeld in het kader van het promotietraject van Yaël Weening aan de Hogeschool van Amsterdam, binnen het onderzoeksproject Dialogisch Burgerschapsonderwijs: Over Controversiële Thema's in de Klas. Gebruik, verspreiding of aanpassing zonder voorafgaand overleg is niet toegestaan zolang het model zich in de conceptfase bevindt. Voor vragen of overleg over gebruik kun je contact opnemen met Yaël Weening. Meer informatie over het onderzoek vind je op de [projectpagina](#).

Hoe kies je een werkvorm?

Niet iedere werkvorm past bij ieder onderwerp of iedere klas. Docenten kiezen een werkvorm op basis van:

- de veiligheid in de klas;
- de gevoeligheid van het onderwerp;
- de groepsdynamiek;
- de ervaring van leerlingen met dialoog.

Sommige onderwerpen voelen “koud” en laagdrempelig (bijvoorbeeld: huisdieren, telefoongebruik of kleding). Andere onderwerpen voelen “warm” of gevoelig (bijvoorbeeld: racisme, religie, gender of oorlog).

Daarom is het belangrijk om dialogische werkvormen stap voor stap op te bouwen. Leerlingen moeten eerst kunnen oefenen in veilige en kleinere vormen voordat zij deelnemen aan moeilijkere of klassikale gesprekken.

Het hoogste niveau van de ladder is daarbij niet automatisch het ultieme doel. Niet iedere klas of leerling is direct klaar voor volledig open klassikale dialoog. Het belangrijkste is dat alle leerlingen regelmatig kunnen oefenen met dialogische vaardigheden.

Veel leerlingen komen in klassikale gesprekken nauwelijks aan het woord. Door af te wisselen tussen anonieme, kleine en grotere werkvormen krijgen meer leerlingen de kans om dialogische vaardigheden te oefenen.

Transparant werken aan veiligheid

Het kan helpend zijn om de ladder zichtbaar in de klas te projecteren of bespreken. Zo maak je als docent transparant waarom je kiest voor een bepaalde werkvorm en laat je zien dat veiligheid, groepsdynamiek en oefening serieus worden genomen.

Leerlingen begrijpen hierdoor beter:

- waarom niet ieder gesprek direct klassikaal plaatsvindt;
- waarom sommige onderwerpen eerst anoniem of in kleine groepen besproken worden;
- dat dialogische vaardigheden stap voor stap ontwikkeld mogen worden;
- dat veiligheid een gezamenlijk groepsproces is.

De ladder kan daarmee niet alleen dienen als hulpmiddel voor de docent, maar ook als gesprekstool met leerlingen over veiligheid, participatie en samen leren praten over maatschappelijke onderwerpen.

Tips voor docenten

[Vind alle tips in de digitale handreiking: Jongeren in dialoog.](#)

Rollen als veilige tussenstap

Bij iedere werkvorm kan gewerkt worden met rollen of fictieve perspectieven.

Leerlingen praten dan niet direct vanuit hun eigen mening, maar bijvoorbeeld vanuit de rol van:

- voorstander;
- tegenstander;
- twijfelaar;
- journalist;
- advocaat;
- beleidsmaker;
- ouder;
- expert;
- historisch persoon.

Dit kan helpen om:

- de drempel om mee te doen te verlagen;
- perspectiefdenken te oefenen;
- sociale spanning te verminderen;
- veilig te oefenen met gevoelige onderwerpen.

Leerlingen hoeven zich dan niet direct persoonlijk te verbinden aan een uitspraak. Daardoor ontstaat vaak meer ruimte voor open gesprek. Geef leerlingen altijd de kans om hun eigen perspectief op het vraagstuk nog te uiten maar verplicht hen hier nooit toe.

Anoniem

Post-its met meningen

Rood, Oranje, Groen

Handstem met gesloten ogen

Geheimschrift-meningswisseling

Digitale anonieme stemtools

Geheimbox

← Terug naar de ladder

Post-its met meningen

- Leerlingen schrijven hun mening of antwoord op een vraag op een post-it.
- De docent verzamelt alle post-its in een doos en leest ze hardop voor zonder de afzender te noemen.

Variatie

Laat de leerlingen hun post-it op een groot bord plakken en orden de meningen op basis van overeenkomsten of standpunten (zonder namen te noemen). Vul aan wat mist aan perspectieven.

Handstem met gesloten ogen

- Leerlingen sluiten hun ogen terwijl de docent een stelling voorlegt.
- Ze steken hun hand omhoog als ze het eens zijn. De docent telt de handen en deelt het aantal met de klas.
- Vraag na de telling:
“Wie kan een reden bedenken waarom iemand voor/tegen zou stemmen?”
Zo kunnen leerlingen anoniem reflecteren.

Digitale anonieme stemtools

- Gebruik tools zoals Mentimeter, Kahoot (anonieme quizmodus) of Google Forms om leerlingen anoniem op stellingen te laten stemmen.
- Bespreek daarna de anonieme resultaten klassikaal.

Rood, Oranje, Groen

- Leerlingen krijgen drie kaartjes:
 - Groen = eens
 - Oranje = twijfel of geen mening
 - Rood = oneens
- Ze kiezen hun kleur en doen hun kaartje in een doos, waarna de docent de anonieme resultaten bespreekt.

Variatie

Laat leerlingen eerst even rondlopen voordat ze hun kaartje inleveren om anonimiteit te waarborgen.

Geheimschrift-meningswisseling

- Leerlingen schrijven hun mening in een kort briefje en vouwen het dubbel.
- De docent deelt de briefjes willekeurig uit aan anderen in de klas, die het voorlezen alsof het hun eigen mening is.

Variatie

Laat leerlingen raden of het om een standpunt gaat waarmee ze het eens of oneens zijn, om empathisch naar andere meningen te kijken.

Geheimbox

- Leerlingen stoppen hun mening of gevoel in een gesloten doos.
- Deze meningen worden op een later moment anoniem gedeeld in de klas.

Tweetallen vormen – leerling kiest

Vrije partnerkeuze

Overeenkomsten

Persoonlijk connectie

Rondwandelen

Thematisch kiezen

Aandachtspunt voor de docent

Houd oog voor leerlingen die minder snel aansluiting vinden bij anderen. Help leerlingen eventueel door:

- leerlingen actief te ondersteunen bij het vinden van een partner;
- vooraf afspraken te maken over inclusief samenwerken;
- tijdig in te grijpen wanneer iemand alleen blijft;
- gezamenlijke interesses zichtbaar te maken;
- kort klassikaal voorbeelden te bespreken;
- bewust verbindingen tussen leerlingen te leggen.

Vrije partnerkeuze

Leerlingen kiezen zelf iemand met wie ze zich comfortabel voelen om het onderwerp te bespreken.

Variatie

Stimuleer leerlingen om juist iemand te kiezen met wie ze nog niet eerder hebben samengewerkt.

Bijvoorbeeld:

“Kies een partner met wie je nog nooit in een groepje hebt gezeten.”

Persoonlijke connectie

Leerlingen kiezen een partner op basis van iets wat hen bindt, bijvoorbeeld gedeelde ervaringen of interesses.

Variatie

Laat leerlingen eerst opschrijven wat hen aanspreekt in het onderwerp en vraag daarna een partner te vinden met een soortgelijk standpunt.

Thematisch kiezen

Laat leerlingen een partner kiezen op basis van overeenkomsten in hun mening over een onderwerp of stelling.

Variatie

Daag leerlingen uit om juist iemand te kiezen die een tegengesteld standpunt heeft, om meer diversiteit in het gesprek te brengen.

Overeenkomsten

Laat leerlingen een partner kiezen op basis van een zichtbaar kenmerk, zoals dezelfde kleur kleding, dezelfde haarkleur of dezelfde accessoires.

Variatie

Vraag leerlingen eerst kort uit te leggen waarom ze die keuze maakten en of dit invloed had op hun gesprek.

Aandachtspunt voor de docent

Gebruik laagdrempelige kenmerken zodat iedere leerling eenvoudig iemand kan vinden. Help leerlingen die twijfelen of alleen blijven actief bij het maken van een keuze.

Rondwandelen

Leerlingen bewegen vrij door de klas en kiezen een partner wanneer ze iemand tegenkomen met wie ze een klik voelen.

Variatie

Geef een tijdslimiet of laat een signaal horen om het proces vlot te laten verlopen. Bijvoorbeeld: “Binnen 30 seconden kies je een partner.”

Tweetallen vormen – docent kiest

Stille dialoog

Perspectiefkoppeling

Gerichte koppeling

Toevallige koppeling

Rollen

Mogelijke veilige toevoeging

Werk eventueel met rollen of fictieve perspectieven om de drempel tot deelname te verlagen.

← Terug naar de ladder

Stille dialoog

De ene leerling schrijft een mening op, waarna de andere leerling hier schriftelijk op reageert zonder te praten.

Variatie

Laat de tweetallen hun geschreven dialoog achteraf samen bespreken.

Aandachtspunt voor de docent

Deze werkvorm kan helpend zijn voor leerlingen die mondeling minder snel durven reageren. Let er wel op dat beide leerlingen actief blijven deelnemen aan het gesprek.

Gerichte koppeling

De docent koppelt leerlingen strategisch aan elkaar, bijvoorbeeld:

- o een rustige leerling met een expressieve leerling;
- o een ervaren spreker met een minder ervaren leerling.

Variatie

Wissel regelmatig van samenstellingen zodat leerlingen leren samenwerken met verschillende klasgenoten.

Perspectiefkoppeling

De docent koppelt leerlingen met tegenovergestelde meningen over een stelling of onderwerp.

Variatie

Laat leerlingen eerst individueel hun standpunt opschrijven voordat ze het gesprek aangaan.

Aandachtspunt voor de docent

Zorg voor duidelijke gespreksregels en bewaak de veiligheid. Niet iedere leerling voelt zich direct prettig bij een gesprek met een tegengesteld standpunt.

Toevallige koppeling

Gebruik een willekeurige methode zoals kleurkaartjes, nummertjes trekken of een digitale groepsvormer om tweetallen te bepalen.

Variatie

Gebruik afwisselende methodes zodat het speels en verrassend blijft voor leerlingen.

Aandachtspunt voor de docent

Controleer of de willekeurige koppelingen werkbaar en veilig zijn. Pas indien nodig koppels aan wanneer leerlingen zich zichtbaar ongemakkelijk voelen. In sommige digitale groepsmakers kun je vooraf aangeven welke leerlingen beter niet samen geplaatst kunnen worden. Dit kan helpen om spanningen of onveilige situaties te voorkomen.

Rollen

- Geef leerlingen vooraf een rol, zoals:
 - 'voorzitter'
 - 'tegenstander'
- Koppel leerlingen vervolgens op basis van die rollen.

Variatie

Laat leerlingen eerst vanuit hun rol spreken en indien veilig de rollen loslaten na het praten vanuit hun rol.

Aandachtspunt voor de docent

Maak duidelijk dat het spelen van een rol niet automatisch betekent dat dit ook de echte mening van de leerling is. Dit helpt om veiligheid en openheid te behouden.

Groepje vormen – docent kiest

Strategische samenstelling

Samenwerking op niveau

Willekeurige groepen

Gezamenlijke opdrachten

Balans in standpunten

Mogelijke veilige toevoeging

Werk eventueel met rollen of fictieve perspectieven om de drempel tot deelname te verlagen.

← Terug naar de ladder

Strategische samenstelling

De docent stelt groepen samen met een mix van verschillende vaardigheden of karaktereigenschappen, zoals praters en luisteraars.

Variatie

Voeg een observator toe aan elke groep, die reflecteert op de samenwerking.

Aandachtspunt voor de docent

Let erop dat leerlingen niet steeds dezelfde rol aannemen binnen groepen. Wissel samenstellingen regelmatig af zodat iedereen verschillende vaardigheden kan oefenen.

Samenwerking op niveau

Stel groepen samen op basis van vaardigheden of kennisniveaus, bijvoorbeeld door sterkere leerlingen te combineren met leerlingen die extra ondersteuning kunnen gebruiken.

Variatie

Geef sterkere leerlingen de rol van mentor, die anderen helpt maar niet domineert.

Aandachtspunt voor de docent

Let erop dat ondersteuning wederzijds blijft en voorkom dat één leerling alle verantwoordelijkheid binnen de groep krijgt.

Willekeurige groepen

Gebruik kaartjes, nummertjes of een digitale tool om leerlingen willekeurig in groepen te verdelen.

Variatie

Voeg een opdracht toe waarbij elke groep eerst een teamnaam of rolverdeling bedenkt.

Aandachtspunt voor de docent

Willekeurige groepsvorming kan helpen om vaste patronen te doorbreken en leerlingen met verschillende klasgenoten te laten samenwerken. Tegelijkertijd blijft het belangrijk om als docent zicht te houden op de veiligheid en werkbaarheid van de groepen.

- Controleer daarom altijd of groepen sociaal veilig en werkbaar blijven.
- Pas groepen indien nodig aan wanneer leerlingen zichtbaar buiten de groep vallen of zich onveilig lijken te voelen.
- In sommige digitale groepsmakers kun je vooraf aangeven welke leerlingen beter niet samen geplaatst kunnen worden. Dit kan helpen om spanningen of onveilige situaties te voorkomen.
- Blijf als docent observeren: een willekeurige indeling betekent niet dat iedere combinatie automatisch passend is.

Gezamenlijke opdrachten

Verdeel leerlingen in groepen waarbij elk lid een specifieke rol krijgt, zoals:

- o tijdwaarnemer
- o schrijver
- o presentator

Variatie

Wissel halverwege de rollen om iedereen meerdere vaardigheden te laten oefenen.

Aandachtspunt voor de docent

Maak de rollen duidelijk en zorg ervoor dat iedere leerling actief betrokken blijft bij de opdracht.

Balans in standpunten

Combineer leerlingen met tegengestelde of diverse meningen in een groep om een breder perspectief te stimuleren.

Variatie

Geef elke leerling een rol, zoals:

- 'voorstander'
- 'tegenstander'
- 'vragensteller'

Zo blijft het gesprek gestructureerd.

Aandachtspunt voor de docent

Zorg voor duidelijke gespreksregels en bewaak dat leerlingen respectvol met verschillende standpunten omgaan.

Groepje vormen – leerling kiest

Vrije keuze

Vrij rondlopen

Thematische keuze

Op meningsbasis

Op basis van gelijkenissen

Aandachtspunt voor de docent

Houd oog voor leerlingen die minder snel aansluiting vinden bij anderen. Help leerlingen eventueel door:

- leerlingen actief te ondersteunen bij het vinden van een partner;
- vooraf afspraken te maken over inclusief samenwerken;
- tijdig in te grijpen wanneer iemand alleen blijft;
- gezamenlijke interesses zichtbaar te maken;
- kort klassikaal voorbeelden te bespreken;
- bewust verbindingen tussen leerlingen te leggen.

Mogelijke veilige toevoeging

Werk eventueel met rollen of fictieve perspectieven om de drempel tot deelname te verlagen.

Vrije keuze van groep

Leerlingen kiezen zelf hun groep waarin ze zich veilig voelen of waarmee ze graag samenwerken.

Variatie

Moedig leerlingen aan om iemand te kiezen met wie ze normaal niet werken.

Thematische keuze

Leerlingen vormen groepen op basis van gedeelde interesses of standpunten over een onderwerp.

Variatie

Geef groepen een thema of vraag waarop ze samen moeten brainstormen of antwoorden formuleren.

Op basis van gelijkenissen

Laat leerlingen groepen vormen met anderen die een specifiek kenmerk delen, zoals dezelfde kleur trui, favoriete hobby of favoriete vak.

Vrij rondlopen

Leerlingen bewegen vrij door de klas en vormen een groep zodra ze drie of vier anderen vinden met wie ze willen werken.

Variatie

Beperk de tijd om het proces sneller te laten verlopen en spontane groepen te stimuleren.

Op meningsbasis

- Leerlingen vormen groepen op basis van hun standpunt over een stelling, bijvoorbeeld:
 - voorstanders
 - tegenstanders
 - twijfelaars

Variatie

Laat groepen met dezelfde mening beginnen en daarna mengen met groepen met een ander standpunt.

Aandachtspunt voor de docent

Maak duidelijk dat het doel is om perspectieven te onderzoeken en niet om elkaar te overtuigen.

Klassikaal

Klassikale kring

Rood, Oranje, Groen

Denken, delen, uitwisselen

Binnen- en buitenkring

Ene helft van de klas

Stemlijnen

Meningsmunten

Mogelijke veilige toevoeging

Werk eventueel met rollen of fictieve perspectieven om de drempel tot deelname te verlagen.

← Terug naar de ladder

Klassikale kring

- Leerlingen zitten in een kringopstelling waarbij iedereen elkaar kan zien.
- De docent leidt de discussie en stelt vragen waarbij iedereen de kans krijgt om te spreken.

Variatie

Gebruik een spreekvoorwerp (zoals een bal of stok) dat wordt doorgegeven aan degene die aan het woord is.

Variatie

Laat een leerling observeren en na afloop reflecteren op de balans in de discussie. Bijvoorbeeld: “Wie sprak veel? Wie minder?”

Aandachtspunt voor de docent

Bewaak dat niet steeds dezelfde leerlingen het gesprek domineren en creëer ruimte voor stillere leerlingen.

Denken, delen, uitwisselen

Leerlingen zitten in een U- of duo-opstelling (twee aan twee) waarbij ze met hun buurman of buurvrouw overleggen voordat ze iets klassikaal delen.

Variatie

Geef duo's specifieke taken, zoals:

- een vraag formuleren voor de klas;
- een kernpunt samenvatten.

Aandachtspunt voor de docent

Deze werkvorm helpt leerlingen om eerst veilig in kleine setting te oefenen voordat zij iets klassikaal delen.

Ene helft van de klas

Gesplitst over twee lesuren

- De klas wordt verdeeld in twee groepen.
- De ene helft behandelt het onderwerp tijdens het eerste lesuur, terwijl de andere helft het tweede lesuur de gelegenheid krijgt.

Variatie

Laat de eerste groep hun argumenten vastleggen en delen met de tweede groep.

Aandachtspunt voor de docent

Deze werkvorm kan helpen om meer rust en veiligheid te creëren in grotere of dynamische klassen.

Binnen- en buitenkring

- Leerlingen worden verdeeld in een binnenkring en een buitenkring.
- De binnenkring voert het gesprek, terwijl de buitenkring observeert en feedback geeft.

Variatie

Laat de buitenkring vragen noteren of reflecteren op de argumenten in de binnenkring.

Variatie

Wissel na 15 minuten de rollen om, zodat iedereen de kans krijgt deel te nemen.

Aandachtspunt voor de docent

Maak observatieopdrachten concreet zodat leerlingen actief betrokken blijven tijdens het observeren.

Stemlijnen

- Plaats een denkbeeldige lijn door het lokaal van:
 - “helemaal mee eens”
 - tot “helemaal mee oneens”.
 - geef duidelijk aan dat geen mening of ik weet het nog niet ook heel goed mogelijk is
- Leerlingen gaan staan op de plek die hun mening vertegenwoordigt en mogen uitleggen waarom.

Variatie

Laat leerlingen hun plek aanpassen als ze door argumenten van anderen van mening veranderen.

Aandachtspunt voor de docent

Benadruk dat leerlingen altijd van positie mogen veranderen en het ook niet mogen weten zonder daarop beoordeeld te worden.

Meningsmunten

- Elke leerling krijgt drie “meningsmunten” (bijvoorbeeld fiches, papiertjes of knikkers).
- Telkens als een leerling iets wil zeggen, “betaalt” hij of zij een munt.

Tip

Deze werkvorm zorgt ervoor dat iedereen aan bod komt en stimuleert leerlingen om hun bijdragen strategisch in te zetten.

Variatie

Voeg een extra munt toe als leerlingen iets positiefs bijdragen of een goed argument inbrengen.

Aandachtspunt voor de docent

Let erop dat de focus blijft liggen op inhoudelijke bijdragen en niet alleen op het aantal keer spreken.

Rood, Oranje, Groen

- Leerlingen krijgen drie kaarten of papiertjes in de kleuren:
 - rood (oneens)
 - oranje (twijfel of geen mening)
 - groen (eens)
- De docent stelt een stelling of vraag en leerlingen kiezen de kleur die hun mening of positie het beste weergeeft.

Variatie

Vraag na de discussie:

“Heeft iemand zijn mening veranderd?”

Laat leerlingen hun nieuwe kleurkaart tonen en uitleggen waarom.

Aandachtspunt voor de docent

Maak duidelijk dat twijfel of geen mening ook een waardevolle positie is binnen het gesprek.

Speeddaten

- Leerlingen stellen elkaar in korte tijd vragen of delen een mening in tweetallen.
- Na een paar minuten schuift één rij door om nieuwe koppels te vormen.

Variatie

Geef elk tweetal een specifieke stelling of vraag om over te praten.

Aandachtspunt voor de docent

Zorg voor duidelijke tijdsafspraken en korte, concrete gespreksonderwerpen zodat het tempo hoog blijft en iedereen actief participeert.

